

OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA BO'LAJAK JISMONIY TARBIYA
O'QITUVCHILARINING KASBIY KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHDA
PEDAGOGIK AMALIYOTNING AHAMIYATI

Xalmuratov Miyirbek Tajetdinovich

Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat universiteti
Jismoniy madaniyat nazaryasi va metodikasi kafedrası.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20228743>

Annotatsiya. Mazkur maqolada oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishda pedagogik amaliyotning o'rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Pedagogik amaliyot talabalarning nazariy bilimlarini amaliy faoliyat bilan uyg'unlashtirish, kasbiy ko'nikmalarini shakllantirish hamda pedagogik mahoratini rivojlantirishda asosiy bosqich hisoblanadi. Shuningdek, maqolada zamonaviy ta'lim texnologiyalari asosida amaliyot jarayonini takomillashtirish yo'llari yoritiladi.

Kalit so'zlar: pedagogik amaliyot, kasbiy kompetensiya, jismoniy tarbiya, oliy ta'lim, pedagogik mahorat, amaliy ko'nikma, ta'lim sifati.

Аннотация. В данной статье анализируется роль педагогической практики в развитии профессиональных компетенций будущих учителей физической культуры в высших учебных заведениях. Педагогическая практика является ключевым этапом в интеграции теоретических знаний студентов с практической деятельностью, формировании профессиональных навыков и развитии педагогического мастерства.

Также рассматриваются пути совершенствования практики на основе современных образовательных технологий.

Ключевые слова: педагогическая практика, профессиональная компетенция, физическая культура, высшее образование, педагогическое мастерство, практические навыки, качество образования.

Abstract. This article analyzes the role of teaching practice in developing professional competencies of future physical education teachers in higher education institutions. Pedagogical practice is a key stage in integrating students' theoretical knowledge with practical activities, forming professional skills, and developing pedagogical mastery. The article also discusses ways to improve teaching practice based on modern educational technologies.

Keywords: pedagogical practice, professional competence, physical education, higher education, teaching mastery, practical skills, education quality.

KIRISH

Bugungi kunda global miqyosda ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, uning sifatini oshirish hamda xalqaro standartlarga mos kadrlar tayyorlash dolzarb vazifalardan biri bo'lib qolmoqda. Ayniqsa, oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak mutaxassislarining kasbiy kompetensiyalarini shakllantirish va rivojlantirish masalasi ta'lim islohotlarining markazida turadi.

Shu nuqtai nazardan, jismoniy tarbiya yo'nalishida tahsil olayotgan talabalarni professional faoliyatga tayyorlash jarayonida pedagogik amaliyotning o'rni beqiyosdir.

Jismoniy tarbiya o'qituvchisi zamonaviy ta'lim tizimida nafaqat o'quvchilarga sport mashqlarini o'rgatuvchi mutaxassis, balki sog'lom turmush tarzini targ'ib qiluvchi, yosh avlodning jismoniy va ma'naviy rivojlanishiga hissa qo'shuvchi tarbiyachi sifatida ham faoliyat yuritadi. Shu sababli, ushbu yo'nalishdagi mutaxassislarni tayyorlash jarayoni faqat nazariy bilimlar bilan cheklanib qolmasdan, balki amaliy tajriba asosida mustahkamlanishi zarur.

Pedagogik amaliyot oliy ta'lim tizimida o'qitish jarayonining eng muhim tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi. U talabalarga o'zlashtirilgan nazariy bilimlarni real ta'lim muassasalarida sinab ko'rish, o'quvchilar bilan bevosita ishlash, dars jarayonini tashkil etish va boshqarish ko'nikmalarini shakllantirish imkonini beradi. Shu bilan birga, amaliyot jarayonida talabaning pedagogik tafakkuri, kasbiy mas'uliyati, kommunikativ qobiliyati hamda refleksiv faoliyati rivojlanadi.

Bugungi ta'lim tizimida kompetensiyaviy yondashuv asosiy o'rinni egallab, bu yondashuv talabaning faqat bilimga ega bo'lishini emas, balki uni amaliyotda qo'llay olish qobiliyatini ham talab qiladi. Shu jihatdan qaralganda, pedagogik amaliyot kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishning eng samarali vositasi sifatida namoyon bo'ladi. Ayniqsa, jismoniy tarbiya o'qituvchilari uchun bu jarayon yanada muhim bo'lib, ular sport mashg'ulotlarini to'g'ri tashkil etish, o'quvchilarning jismoniy holatini baholash, xavfsizlik qoidalariga rioya qilish va individual yondashuvni ta'minlash kabi ko'nikmalarni egallashi lozim.

Shuningdek, zamonaviy ta'lim jarayonida innovatsion texnologiyalar, raqamli resurslar va interaktiv metodlardan foydalanish pedagogik amaliyot samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda. Bu esa talabalarni zamonaviy pedagogik muhitga moslashtirish, ularning mustaqil fikrlashini rivojlantirish va kasbiy faoliyatga tez moslashishini ta'minlaydi.

Shu sababli, oliy ta'lim muassasalarida pedagogik amaliyotni tashkil etish, uning mazmunini takomillashtirish va samaradorligini oshirish masalalari ilmiy va amaliy jihatdan dolzarb hisoblanadi. Mazkur maqolada aynan bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishda pedagogik amaliyotning o'рни, uning mazmuni hamda samaradorligini oshirish yo'llari tahlil qilinadi.

ASOSIY QISM

1. Pedagogik amaliyotning mazmuni, mohiyati va tashkil etilishi

Pedagogik amaliyot oliy ta'lim tizimida bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy faoliyatga tayyorlashning eng muhim bosqichlaridan biri hisoblanadi. U talabalarning nazariy bilimlarini real ta'lim jarayoni bilan bog'lash, ularni amaliy faoliyatga yo'naltirish va kasbiy kompetensiyalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Pedagogik amaliyotning asosiy mohiyati shundan iboratki, talaba o'quv jarayonini faqat kuzatuvchi sifatida emas, balki faol ishtirokchi sifatida o'zlashtiradi. U darslarni rejalashtirish, tashkil etish, o'quvchilar bilan ishlash, metodlarni tanlash va natijalarni tahlil qilish jarayonida bevosita ishtirok etadi.

Amaliyot odatda quyidagi bosqichlarda tashkil etiladi:

- **Tayyorgarlik bosqichi** – nazariy bilimlarni mustahkamlash, metodik ko'rsatmalar bilan tanishish;
- **Kuzatuv bosqichi** – tajribali o'qituvchilarning darslarini tahlil qilish;

- **Amaliy faoliyat bosqichi** – mustaqil dars o‘tish va o‘quv jarayonini boshqarish;
- **Tahlil va refleksiya bosqichi** – o‘z faoliyatini baholash va xulosa chiqarish.

Bu bosqichlar talabaning kasbiy rivojlanishini bosqichma-bosqich ta‘minlaydi.

2. Kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirishda pedagogik amaliyotning roli

Kasbiy kompetensiya – bu mutaxassisning bilim, ko‘nikma, malaka va shaxsiy sifatlarining uyg‘unlashgan tizimidir. Bo‘lajak jismoniy tarbiya o‘qituvchilari uchun bu kompetensiyalar quyidagi yo‘nalishlarda shakllanadi:

- **Didaktik kompetensiya** – darsni to‘g‘ri rejalashtirish va o‘qitish metodlarini tanlash;
- **Metodik kompetensiya** – jismoniy mashqlarni to‘g‘ri o‘rgatish va sport metodikasini qo‘llash;
- **Kommunikativ kompetensiya** – o‘quvchilar bilan samarali muloqot qilish;
- **Tashkiliy kompetensiya** – sport mashg‘ulotlarini xavfsiz va samarali tashkil etish;
- **Refleksiv kompetensiya** – o‘z faoliyatini tahlil qilish va baholash.

Pedagogik amaliyot ushbu kompetensiyalarning barchasini real sharoitda shakllantiradi.

Talaba nazariy bilimlarni amalda sinab ko‘radi va o‘zining kuchli hamda zaif tomonlarini aniqlaydi.

3. Jismoniy tarbiya yo‘nalishida pedagogik amaliyotning o‘ziga xos xususiyatlari

Jismoniy tarbiya o‘qituvchilarini tayyorlash jarayonida pedagogik amaliyot boshqa yo‘nalishlarga nisbatan bir qator o‘ziga xos xususiyatlarga ega.

Birinchidan, bu yo‘nalishda jismoniy faollik asosiy o‘rin tutadi. Talaba nafaqat darsni tashkil etadi, balki o‘zi ham sport mashqlarini namoyish qiladi va o‘quvchilarga to‘g‘ri texnikani o‘rgatadi.

Ikkinchidan, xavfsizlik masalasi juda muhim hisoblanadi. Har bir mashq o‘quvchilarning sog‘lig‘iga zarar yetkazmasligi kerak, bu esa o‘qituvchidan yuqori mas‘uliyat talab qiladi.

Uchinchidan, individual yondashuv zarur. Har bir o‘quvchining jismoniy tayyorgarlik darajasi turlicha bo‘lganligi sababli, o‘qituvchi moslashtirilgan metodlarni qo‘llashi kerak.

To‘rtinchidan, motivatsiya yaratish muhim ahamiyatga ega. Talabalar amaliyot davomida o‘quvchilarda sportga qiziqishni oshirish usullarini o‘rganadilar.

4. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar va innovatsion yondashuvlar

Hozirgi kunda pedagogik amaliyot samaradorligini oshirishda zamonaviy texnologiyalar keng qo‘llanilmoqda. Bu jarayon ta‘lim sifatini oshirishga va talabalarning kasbiy tayyorgarligini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Asosiy innovatsion yondashuvlar:

- interaktiv ta‘lim metodlari (guruhlarda ishlash, muhokama, loyiha usuli);
- raqamli platformalar va multimedia vositalaridan foydalanish;
- video tahlil orqali darslarni baholash;
- “mentor–talaba” tizimi asosida individual yordam;
- kompetensiyaga asoslangan baholash tizimi.

Bu usullar talabalarning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi va ularni real pedagogik muhitga tez moslashtiradi.

5. Pedagogik amaliyot jarayonida uchraydigan muammolar

Amaliyot jarayonida bir qator muammolar ham kuzatilishi mumkin:

- nazariya va amaliyot o'rtasidagi tafovut;
- metodik tajribaning yetarli emasligi;
- o'quvchilar bilan ishlashda qiyinchiliklar;
- darsni boshqarish ko'nikmasining sustligi;
- vaqtni to'g'ri taqsimlay olmaslik.

Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun amaliyot jarayonini tizimli tashkil etish, mentorlikni kuchaytirish va talabalarga ko'proq mustaqil dars o'tish imkoniyatini berish zarur.

XULOSA

Olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini shakllantirish va rivojlantirish jarayonida pedagogik amaliyot hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lgan asosiy bosqichlardan biridir.

Pedagogik amaliyot nazariy bilimlar bilan amaliy faoliyatni uyg'unlashtiruvchi ko'prik vazifasini bajarib, talabaning kasbiy shakllanish jarayonini real pedagogik muhitda mustahkamlash imkonini beradi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, pedagogik amaliyot davomida talabalar nafaqat o'quv jarayonini kuzatadi, balki darslarni rejalashtirish, tashkil etish va boshqarish jarayonida faol ishtirok etadi. Bu esa ularning didaktik, metodik, tashkiliy, kommunikativ va refleksiv kompetensiyalarini kompleks ravishda rivojlantirishga xizmat qiladi.

Ayniqsa, jismoniy tarbiya yo'nalishida amaliyot jarayoni sport mashg'ulotlarini tashkil etish, xavfsizlikni ta'minlash, o'quvchilarning jismoniy holatini baholash va individual yondashuvni qo'llash kabi muhim ko'nikmalarni shakllantiradi.

Shuningdek, pedagogik amaliyot talabalarda kasbiy mas'uliyat, pedagogik madaniyat va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantiradi. Real ta'lim muassasalarida ishlash jarayoni ularga o'qituvchilik faoliyatining murakkabligi va ko'p qirrali jihatlarini chuqur anglash imkonini beradi. Bu esa kelajakda ularning professional faoliyatga tez moslashishiga va samarali ishlashiga zamin yaratadi.

Zamonaviy ta'lim jarayonida pedagogik amaliyotning samaradorligini oshirishda innovatsion texnologiyalar muhim rol o'ynaydi. Interaktiv metodlar, raqamli resurslar va mentorlik tizimi talabalarining kasbiy rivojlanishini tezlashtiradi hamda ularni zamonaviy pedagogik muhitga moslashtiradi.

Shu bilan birga, amaliyot jarayonida uchraydigan ayrim muammolar (nazariya va amaliyot o'rtasidagi tafovut, metodik tajribaning yetishmasligi va boshqalar) tizimli yondashuv asosida bartaraf etilishi lozim.

Umuman olganda, pedagogik amaliyot bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini shakllantirishda eng samarali va ajralmas bosqich hisoblanadi. U talabaning nazariy bilimlarini mustahkamlash, amaliy ko'nikmalarini rivojlantirish hamda shaxsiy-professional sifatlarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

Shu sababli pedagogik amaliyotni yanada takomillashtirish, uning mazmunini boyitish va zamonaviy talabalar asosida tashkil etish ta'lim sifatini oshirishning muhim omili bo'lib qoladi.

TAKLIFLAR

1. Pedagogik amaliyot muddatini va sifatini oshirish zarur.
2. Amaliyot jarayoniga zamonaviy raqamli texnologiyalarni keng joriy etish kerak.
3. Tajribali o'qituvchilar mentor sifatida jalb qilinishi lozim.
4. Talabalarning mustaqil dars o'tish faoliyatini kuchaytirish kerak.
5. Amaliyot yakunida tizimli monitoring va baholash mexanizmi joriy etilishi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020 y.
2. O'zbekiston Respublikasi "Jismoniy tarbiya va sport to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2015 y.
3. Karimov I.A. *Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch*. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
4. Yusupov M. *Pedagogika asoslari*. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
5. Azizxo'jaeva N.N. *Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat*. – Toshkent, 2017.
6. G'oziyev E.G. *Psixologiya*. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
7. Rashidov H.F. *Jismoniy tarbiya nazariyasi va metodikasi*. – Toshkent, 2020.
8. Mirziyoyev Sh.M. *Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz*. – Toshkent, 2016.
9. Davletshin M.G. *Umumiy pedagogika*. – Toshkent, 2016.
10. Tursunov I.T. *Oliy ta'limda pedagogik amaliyotni tashkil etish metodikasi*. – Toshkent, 2021.